

Flessenhals

Dit artikel is eerder verschenen in kwartaalblad 110 (2021) van stichting Het Drentse Landschap.

Nieuw natuurgebied

Tekst

Teddy Bezuijen, Uko Vegter en Carolien van der Ziel

De inrichting van het gebied Flessenhals bij Borger is begin 2021 afgerond. Hierdoor heeft het Voorste Diep, een van de twee bovenlopen van de Hunze, weer iets van zijn vroegere grootsheid teruggekregen. Het beekdallandschap is meer zichtbaar en beleefbaar en de vochtige en bloemrijke hooilanden zullen binnenkort weer bloeien waardoor de biodiversiteit toeneemt. En voor de omwonenden van Borger en Ees ligt een nog fraaier wandelgebied voor de deur.

De eerste ideeën voor het herstel van het gebied Flessenhals stonden al in de Hunzevisie uit 1995 en de daaruit voortvloeiende visie Voorste Diep uit 2004. Herstel van een levende Hunze inclusief haar bovenlopen was daarin het devies. Vochtige hooilanden, moeras en hier en daar wat broekbossen moesten het gebied verder nieuwe grandeur geven. In veel deelgebieden van de Hunze, zoals Mandelanden en LOFAR, is dit plaatje al werkelijkheid. En komen nu soms soorten voor waarvan de terugkeer tot voor enkele jaren nog moeilijk leek voor te stellen. Wat te denken bijvoorbeeld van de zeearend die begin maart in het LOFAR-gebied werd gefotografeerd...

Meerdere doelen

Het Voorste Diep vormt wel een uitzondering op de overige Hunze-deelgebieden. Deze bovenloop ligt niet in de Hunze-laagte, maar ontspringt op het Drents Plateau. Om vervolgens via een smalle

doorbraak door de Hondsrug ter hoogte van Borger richting de Hunze-laagte te stromen. Vandaar ook de naam 'Flessenhals': het gebied ligt net stroomafwaarts van de brede laagte van Mandelanden en versmalt zich vervolgens sterk ter hoogte van de Eeserstraat. Oostelijk van Borger vervolgt het Voorste Diep dan zijn weg richting Bronneger.

De inrichting van Flessenhals had meerdere doelen. Enerzijds herstel van de rechtgetrokken beekloop tot meanderende, vispasseerbare en landschappelijk fraaie beek. Daarnaast ging het om herstel van natuur en landschap: terugkeer van bloemrijke hooilanden, houtsingels en een betere zichtbaarheid van het beekdallandschap. Belangrijk was ook de verbindende waterfunctie, zodat vissen en andere diersoorten vanuit de Hunze de hele bovenloop van het Voorste Diep kunnen bereiken en als leefgebied kunnen gebruiken. En verder was er specifieke aandacht voor de rol die Flessenhals heeft



FOTO: HANS DEKKER



Flessenhals uit de lucht



Rietorchis



Opgegraven wagenwiel



FOTO: HANS DEKKER

als wandelgebied voor omwonenden uit Borger en Ees.

Uitvoering

Een van de meest in het oog springende maatregelen was het beekherstel en verhoging van beekpeilen. Stuwen werden hiervoor verwijderd en vervangen door een aantal nieuwe vistrappen. Voorts is een aantal lage plekken aangelegd in het beekdalgebied tussen de N34 en de Eeserstraat die zich tot moerassige laagten zullen gaan ontwikkelen. Sloten zijn hier sterk verondiept of gedempt. Dit is wel zodanig gebeurd dat het geen gevolgen heeft voor de gebouwen in de nabije omgeving.

Vlak bij de woonwijk van Borger is een oude meander zichtbaar gemaakt en is het bestaande fietspad verbeterd. Verder zijn vanaf de flanken, de hogere delen van het beekdal, houtwallen teruggebracht op basis van historische kaarten. Ook is het zogeheten 'kerstbomenperceel' geroid en de strooisellaag afgeplagd om de openheid van het beekdal te herstellen en verruiging te voorkomen.

En aantal jaren geleden heeft Het Drentse Landschap op deze plek al een natuurspeelplaats aangelegd. Deze is nu beter in het geheel geïntegreerd. Hiervoor moest opslag worden weggehaald en is een sloot gedempt. Ook is er pleksgewijs afgeplagd.

Langs de Eeserstraat ter hoogte van de brug over de beek is er struweel geroid en zijn er enkele eiken gekapt om de zichtbaarheid en beleving van het beekdal te vergroten. Onder de Eeserstraat door is een faunabuis aangelegd, zodat diersoorten het hele beekdal kunnen bereiken. Onder de N34 lag reeds een faunabuis. Langs de wandelroutes nabij de bebouwing van Borger zijn her en der vruchtdragende struiken geplant; in de volksmond wordt het al het voedselpad genoemd. Al met al is hiermee een natter,

gevarieerder en aantrekkelijker beekdal ontstaan. Op het programma staat nog de bouw van een uitkijktoren door de werkgroep Eesergroen langs de Eeserstraat.

Archeologische vondsten

Uit het archeologisch vooronderzoek in het beekdal bleek dat men hoge verwachtingen mocht koesteren ten aanzien van archeologische vondsten. Daarom werd het graafwerk door Bureau RAAP begeleid om eventuele archeologische resten veilig te stellen en te documenteren. Toen de eerste (westelijke) meander werd uitgegraven was er al gauw iets bijzonders zichtbaar. Het ging om restanten van een vroegere doorwaadbare plek / brug over de beek. Een paar meter verderop werd een houten wagenwiel gevonden. Waarschijnlijk is in het verleden een koets iets te hard over de voorde door de beek gereden en daarbij een wiel kwijtgeraakt, dat vervolgens in de beek rolde en niet meer werd opgevist. Er lagen op deze plek rijen met veldkeien met de platte kant naar boven gericht met daarbij palen en balken. Deze zullen samen een oversteekplaats over de beek hebben gevormd. Ook is er naast het spakenwiel een ijzeren vuurbok, een deel van een hoefijzer en een leren schoen gevonden. Het wagenwiel dateert waarschijnlijk uit de late middeleeuwen of de vroege nieuwe tijd. Van de rij veldkeien die een oversteekplaats door het beekdal vormen en van het wagenwiel zijn foto's genomen voor een 3D-model.

Daarnaast is er nog een bijzondere vondst gedaan, namelijk een dubbele palenrij met vlechtwerk. De constructie is mogelijk een aalstal, een soort van fuik, waarbij de aal (paling) het visnet in werd geleid. Op beperkte schaal werd sinds de 12e eeuw in de Hunze gewerkt met deze speciale vistechiek. Al deze vondsten geven ons weer een klein inblikje in hoe onze



FOTO: HANS DEKKER

voorouders dit gebied in het verleden gebruikt hebben.

Toekomst

In de voorbereiding op de uitvoering is met omwonenden gesproken over het project. Daarbij zijn tijdens een inloopbijeenkomst sommige ideeën als aanvulling in de planvorming meegenomen, zoals een struinroute door het gebied richting de sportvelden, het voedselpad met vruchtdragende bomen en de opwaardering van het fietspad langs het kanaal. De reacties op het project zijn positief, met name vanwege de toegenomen belevingswaarde en verbeterde mogelijkheden voor wandelen en fietsen aan de oostzijde van de Eeserstraat. Wie het gebied bezoekt, zal opmerken dat veel bewoners graag even een ommetje maken door het gebied. Logisch, want er valt genoeg te zien en te beleven. Het fietspad is op sommige momenten zelfs gewoon druk. De komende tijd houden we de ontwikkeling van het gebied goed in de gaten. Zo volgt het waterschap Hunze en Aa's de werking van de vispassages. Nu al

lijken de graslanden tussen de N34 en de Eeserstraat een stuk natter en zijn op verschillende plekken invloeden van kwel (ijzerrijk grondwater) tot in het maaiveld te zien. Daar zullen we met name de vegetatieontwikkeling monitoren en kijken of soorten zoals dotterbloem en veldrus, die we ook al in de Mandelanden zien terugkeren, zich ook hier melden. En misschien geldt dat ook wel voor de orchideeën...

Met de inrichting van het gebied Flessenhals is de inrichting van de bovenloop van het Voorste Diep weer een stap verder. Voor de komende jaren staat verkenning van de mogelijkheden voor inrichting van de Bronnegermaden, stroomafwaarts van Flessenhals, op het programma. Ook is er een definitief ontwerp en bestek voor de Branden in de maak, nog verder stroomafwaarts. Als deze beide gebieden ook zijn ingericht, wordt de beekdalverbinding van het Voorste Diep met het eigenlijke Hunzedal weer echt mogelijk gemaakt. De Hunzevisie uit 1995 is dan weer een stap verder tot uitvoering gebracht...



Teddy Bezuijen was projectleider bij Het Drentse Landschap, Uko Vegter is hoofd van het team Natuur en landschap en Carolien van der Ziel projectleider Water en Ecologie bij Royal HaskoningDHV.

Het project Flessenhals is uitgevoerd in samenwerking met de provincie Drenthe, gemeente Borger-Oldoorn en waterschap Hunze en Aa's, waarbij Het Drentse Landschap als projectleider fungeerde. Het voorbereidend onderzoek, de besteksuitwerking en directievoering waren in handen van Royal HaskoningDHV. Het project is mede gefinancierd met Europese POP3-subsidiegelden. Aannemer Fuhler heeft het werk uitgevoerd.